

ДРУЖБА І ПОБРАТИМСТВО СЕРЕД НАШИХ ГЕРОЇВ

Поле бою в оточенні смертей і наші воїни-герої, які тримають оборону і ведуть наступ на підлого ворога. Така сьогодні реальність російсько-української війни. А безпосередньо в середовищі наших воїнів живуть і перемагають такі високі людські якості як дружба і побратимство. Саме вони тут розквітають в душах, щоб на цій високоморальній і підсонячній основі виросла ПЕРЕМОГА УКРАЇНИ над рашистами

У цьому числі в центральній добірці матеріалів під шапкою «ДРУЖБА І ПОБРАТИМСТВО СЕРЕД НАШИХ ГЕРОЇВ» (на 3-6 сторінках зведеного випуску газети) ми із різних ЗМІ та з публікацій у мережах вибрали й розмістили такі (а вони – різні), що можуть вас, шановні наші читачі, зацікавити. Звертаємо вашу увагу й на те, що в деяких із них іде розповідь не тільки про самих героїв, а й розкривається зміст цих понять: дружба і побратимство

А окремо про подруг і посестер на цій війні ми плануємо подати матеріали наприкінці вересня, безпосередньо перед Днем захисників і захисниць України.

На запитання нашої журналістки Олени Маковій відповідає заступник голови Всеукраїнської громадської організації «Спілка офіцерів України», багаторічний просвітянин і активіст Криворізького міського правозахисного товариства, тепер уже полковник у відставці Петро Лисенко.

МАКОВІЙ. Петре Олексійовичу, що змінилося у Вашому житті з початком повномасштабного вторгнення ворога в Україну?

ЛИСЕНКО. Як і у кожного, мабуть, із числа українських громадян, змінилося все. З ранку до вечора все змінилося. Ставлення до життя змінилося, абсо-

лутне сприйняття Всесвіту змінилося. І змінилося моє найближче оточення: тобто – моя родина, мої рідні й близькі, тварини, з якими ми в нашій оселі живемо: це наші кішечки, наш пес... Все змінилося. Бо війна прийшла безпосередньо в нашу домівку, вона увірвалася безпосередньо в життя кожного з нас.

**Полковник Петро Лисенко:
«Все різко змінилося після повномасштабного вторгнення, але сподіваюся, що всі наші цінності і наша попередня діяльність допоможуть нам із часом швидше перейти до мирного життя»**

лутне сприйняття Всесвіту змінилося. І змінилося моє найближче оточення: тобто – моя родина, мої рідні й близькі, тварини, з якими ми в нашій оселі живемо: це наші кішечки, наш пес... Все змінилося. Бо війна прийшла безпосередньо в нашу домівку, вона увірвалася безпосередньо в життя кожного з нас.

МАКОВІЙ Як Ви оцінюєте, Петре Олексійовичу, можливості рашистів вести цю війну далі?

ЛИСЕНКО. Їхня держава, яка називається російська федерація, а насправді є московією, із самого початку своєї появи в цьому світі віками намагається щось тільки заграбастати, щось окупувати, все забрати у людей,

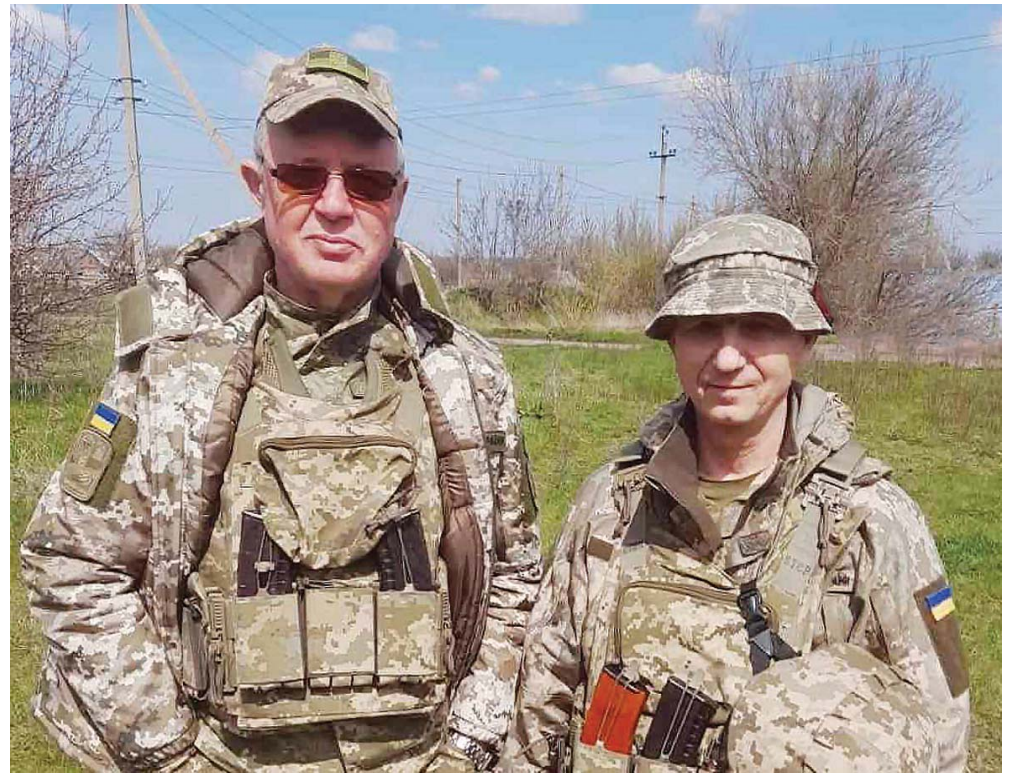
дуть залишатися. Для окупантів перспектива цієї війни – лише одна: вони будуть мати наш спротив до тих пір, доки московія не буде знищена як держава.

МАКОВІЙ. А що Ви можете розповісти про підтримку бойового духу в нашій армії?

ЛИСЕНКО. Є взагалі-то професійні визначення зокрема таких понять як «морально-психологічне забезпечення», «психологічна підтримка»... - все це має свій зміст і підхід, аби здійснювати. Стосовно бойового духу всього війська я можу сказати, спираючись лише на своє суб'єктивне бачення. Але ж ми кажемо про Збройні Сили України. А це масштабна струк-

тура. Моя позиція і розуміння як позиція окремої людини – це не те, що може все пояснити. Хоча можу сказати як професіонал, який віддав цієї діяльності декілька десятків років, що дух (або наповнення енергією) відбувається спочатку у кожного ж воїна всередині душі.

головнокомандувачі. Всім відомі випадки, коли українці з великими руками проти танків йшли, щоб їх зупинити і казали москалям: «Навіщо ви сюди прийшли?». Будемо відверті – не всі добровольці тоді навіть знали, хто у нас Головнокомандувач Збройних Сил

Це наповнення у кожного відбувається по-різному. Тобто духовний зміст всього війська – це, певною мірою, є сукупність ось цих наповнень кожного бійця. І коли нам кажуть, що ми переможемо москалів саме з нашим Головнокомандувачем ЗСУ Валерієм Залужним, то ми повинні усвідомлювати що йдеться про окрему особу, що на тій посаді. А якби був на ній не Залужний або Залужний був не таким, як є, то чи змінився б дух усього війська?... Відповідь на поставлене зараз Вами питання ми отримали з початком повномасштабного вторгнення рашистів 24 лютого 2022 року. Сьогодні ми розуміємо, що весь український народ піднявся проти цього зла не тому, що у нас є такі

України, бо до того моменту їхнє життя відбувалося в іншому вимірі.

Підтримка бойового духу нашого війська ґрунтується на любові до своїх дітей, близьких, до своєї оселі, до своєї землі... Тому споконвіку, ще з дохристиянських часів, дух нашого війська, як озброєної частки українського народу, був і залишається зараз дуже високим.

МАКОВІЙ. Ми всі поважаємо наших героїв, наших воїнів. Але ж є, мабуть, деструктивні моменти, які заважають нам рухатися вперед. Що нам треба робити, аби таких деструктивних моментів було менше?

Закінчення на 2-й сторінці

Полковник Петро ЛИСЕНКО: «Все різко змінилося після повномасштабного вторгнення, але сподіваюся, що всі наші цінності і наша попередня діяльність допоможуть нам із часом швидше перейти до мирного життя»

Закінчення. Початок на 1-й сторінці

ЛИСЕНКО. Під час будь-яких протистоянь постійно є деструктив. І він може бути одночасно тільки від ворога, якого ми бачимо перед собою. Але ж є деструктив, який є поряд або навіть всередині нас самих. Це теж може бути певним деструктивом. Кожну ситуацію, в якій знаходимося, ми оцінюємо дуже суб'єктивно. Чим ми можемо запобігти цьому і як діяти конструктивно?... Так от, крайня посада, на якій я проходив службу, була пов'язана із контролем бойового стресу. А (для розуміння) бойовий стрес – це багаторівнева адаптивна реакція організму на різкі зміни, певного роду удари. Кожен день його отримує не тільки військо, але й цивільні громадяни. З 24 лютого 2022-го року цей деструктив відчувають всі, хто перебуває в Україні. Навіть більше: після того, як деякі люди покидають Україну, то вони не позбавляються повністю стресу, а продовжують переживати, вони іншим способом намагаються адаптуватися до цих змін. Адаптація до цих змін – це і є якраз наша можливість зменшити цей деструктив. Треба розуміти, що є якась дія, або подія, яка може привести до небажаних наслідків, деструктиву, що ускладнить виконання нами завдання. Це може бути як очевидний деструктив (руйнування, загиблі, поранені, пошкодження техніки...) так і внутрішній, психологічний (наприклад перебування людини в критичному психологічному стані, - ступор, паніка, агресія...). Тому з нашого боку має бути протидія, яка або упередить ці наслідки, або дозволить їх швидко подолати, або врахувати їх для подальшого виконання завдання. Ми з розумом маємо підходити до будь-якого деструктиву: чи то ракетного удару, чи то артилерійського обстрілу позицій, чи то потрапляння в цивільну інфраструктуру якогось ворожих снарядів, чи то після підірваної дамби, чи то (не приведи господи!) після застосування ядерної зброї... Це все такі дії з очевидними фізичними наслідками, масштабним деструктивом. І наслідки від цього деструктиву можуть збільшитися в рази, якщо ми в паніці будемо просто бігати й волати: «Ой, як погано, яка біда!!!» Тож ми повинні вчитися не бігати і волати, а діяти, тобто від емоції переходити до розуму та дії: аби зменшити негативні наслідки.

Окремо варто сказати про деструктив, який не рідко породжується діями або бездіяльністю військових посадових осіб, яких у фаховому військовому середовищі визначають як «токсичних лідерів». Чіткої класифікації таких дій на сьогодні ще нема, наприклад деякі дослідження в Збройних Силах США подібних керівників кваліфікували за певними ознаками. Але це тема окремої тривалої розмови. Якщо коротко визначати ознаки для таких токсичних лідерів то всі вони зводяться у підсумку до того, що їхніми діями переслідуються вузькі, часто особисті інтереси на відміну від загальної спільної дії на переможний результат. За радянських часів саме такі командири-начальники мали більше шансів до посадово-го зростання. Одним словом – СОВОК. Наприклад ті що: тяжіють до клановості в службових стосунках (свій-чужий); не спроможні ефективно діяти і ре-

агувати в часи і ситуації невизначеності та стресу; «жорсткі», не адаптивні та не гнучкі; ніколи немає на місці тоді, коли треба брати на себе відповідальність і приймати складні рішення; багато інших. У моєму випадку це деякі командири, начальники тактичного та оперативного тактичного рівня 129-ї окремої бригади територіальної оборони і вищого командування (зокрема, Регіонального управління Сил територіальної оборони «Схід» ЗС України). Токсичність ними сприймається за норму посадової поведінки. На початку квітня ми мали важкі втрати, які стали наслідком їх дії (бездіяльності) протягом тривалого часу до цього. Проблеми, які були очевидними і були відомі керівникам, в межах чітких функцій знаходилося їх вирішення, тривалий час не вирішувалися і замовчувалися. Хоча на найнижчому тактичному рівні (відділення, взвод, рота) про необхідність їх вирішення декілька місяців поспіль особовим складом підрозділів постійно піднімалися питання до вищого керівництва по команді. Нажаль зменшити цей деструктив нам не вдалося.

Тому аби таких деструктивних моментів було менше, нам треба вчитися самі і вчити інших реагувати не емоціями, а розумом і дією на деструктив.

МАКОВИЙ. А як тримати себе в руках цивільним під час ворожих атак з повітря?

ЛИСЕНКО. У кожній людини є свій підхід до себе. Тому кожному через це рецепт не дає... Найголовніше, щоб кожна людина навчилася, як тримати себе в руках. А деяким людям і вчитись не треба. Бо вони самі перемікають себе на конкретну дію, відсунувши вбік різні емоції. Тобто, спочатку людина думає про те, що саме відбувається, потім – вирішує, що треба робити, а потім – діє. І ось цей трикутник треба застосовувати повсюди, в будь-яких екстремальних ситуаціях. Інша справа, коли вести мову про певні навички які набуваються шляхом тренувань, наприклад дихальні практики (наприклад – дихання по квадрату) і таке інше, або – як відновити свій стан і нормалізувати його). Про це треба не тільки довго говорити, але й тренуватися. З цього приводу є багато інформації і в інтернеті, і різних наших засобах масової інформації. Головне – кожному треба навчитися самому переходити від емоції до розуму і потім – до дії в кожній конкретній ситуації.

МАКОВИЙ. Петре Олексійовичу, тепер у Вас більше часу і для своєї родини, і для волонтерської роботи і взагалі – для громадської роботи. Бо Ви уже звільнилися. А з якими обставинами на службі Ви пов'язуєте це своє звільнення?

ЛИСЕНКО. Так сталося, що саме про причини мого звільнення, спробую відповісти з конкретними подробицями, але до певної міри розуміння, бо для мене це вкрай важливо. Наприкінці травня був звільнений з лав Збройних Сил України по досягненню граничного віку у відставку. Хоча планував ще послужити. На жаль, відбулися такі події, які не дозволили мені як офіцеру далі залишитися під кураторством тих начальників, щоб виконувати функції, які на мене покладалися відповідно обов'язків старшого офіцера групи контролю бойового стресу 129-ї окремої бригади

територіальної оборони. Групи контролю бойового стресу нещодавно були створені в частинах ЗСУ. У тому числі – і в нашій 129-й окремій бригаді територіальної оборони. Хоч посади невеликі, але ж ми налаштовані були й надалі поліпшувати ситуацію як всередині душ наших бійців, так і в підрозділах в цілому, тобто – зміцнювати їх психологічну готовність до виконання бойових дій шляхом проведення оцінювання окремих показників психологічної бойової готовності підрозділів як складових морально-психологічного стану особового складу шляхом спостереження (моніторингу), проведення анкетування за допомогою спеціальної методики, психоедукаційних (психоедукація – це пояснення і хоєсення до людей необхідної інформації про психічне здоров'я, психологічні

всім були відомі, вибрала шлях пошуку винних. І що саме прикре – вибрали винних серед тих людей, які виконували бойові завдання на лінії вогневого контакту, - серед героїв. По факту в руках бійців цих підрозділів, що виконували бойові завдання, були тільки автомати і, за рідким виключенням, кулемети. В ситуаціях в яких вони конкретно опинилися, вони діяли адекватно, без паніки, контролювано, послідовно, хоча в багатьох випадках в стані емоційного вигорання, дуже сильного фізичного та емоційного виснаження через довготривалу відсутність сну в умовах переохолодження. Нажаль, замість того, щоб зосередитись на вирішенні на той час очевидних проблем, що значно підсилило морально-психологічну готовність, заступник командира 129-ї окремої

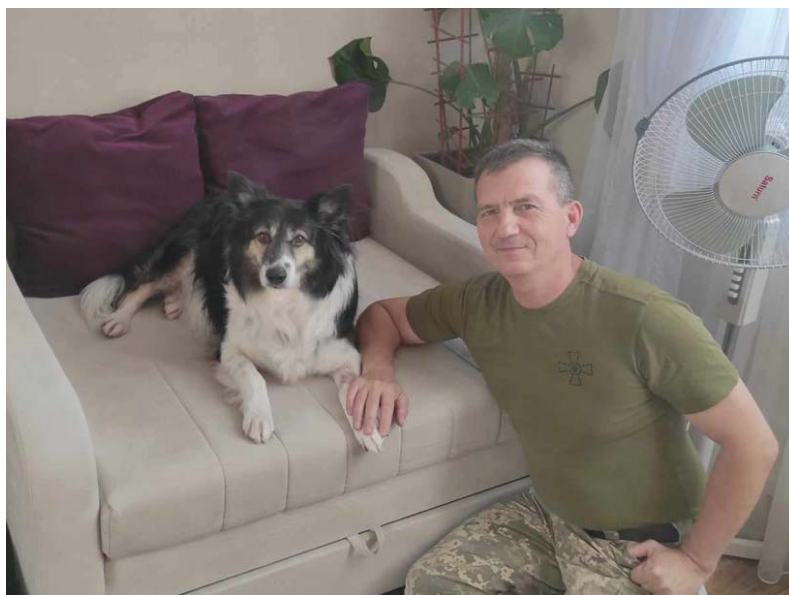
пішли... Бо ми свою позицію не приховували і намагалися про неї говорити всім начальникам. Не буду зараз піднімати питання про те, чому вони захотіли, щоб ми разом з начальником групи пішли... Для нас як для професіоналів було очевидним те, що люди, яким було відомо про ці проблеми, якраз мали б ще раніше долучитися до вирішення та змушувати всіх інших компетентних керівників вирішувати ці вкрай важливі для ведення бойових дій проблеми. Бо це належить саме до їх посадових функцій. Та, на жаль, наприклад, складання звітів, ведення певної статистики, внутрішньо-апаратна робота у них краще виходить. Тому коли справа торкається аналізу безпосередніх дій живих людей з їх психікою, з їхніми цінностями, у цьому плані ці ключові особи, по суті «СОВОК» і «ТОКСИЧНІ», не тільки не роблять потрібні висновки, але вони ще й не хочуть (або – навіть не навчаються всьому новому в галузі морально-психологічного забезпечення і підтримки), аби це дозволило їм ефективно виконувати свої обов'язки і вирішувати ці питання, щоб не було таких проблем і втрат. Нажаль таких людей й досі призначають на ключові посади.

Ось тому це так сталося.
МАКОВИЙ Війна, на жаль, продовжується. Невідомо, коли вона завершиться, але ми всі очікуємо на перемогу. Якою Ви бачите перемогу, день цієї перемоги?

ЛИСЕНКО. Запитання, з одного боку, для мене зрозуміле і просте, а з іншого – складне. Звукити це відчуття перемоги до одного дня якось не можу. Це, мабуть, буде початок подальшого іншого щасливого життя... Хоча навіть під час війни часто відчував, що щасливий від того, що в моєму житті під час війни, яка триває з 2014 року, окрім моїх рідних з'явилися люди, герої, що з ними був не просто знайомий, а щось робив і був разом. Це вже початок того іншого щастя, яке збільшиться, яке наповнює змістом наше подальше життя, яким би тривалим воно не було. Але розумію, що з формальними ознаками нашої перемоги внутрішнє розуміння ще не прийде. Формальні ознаки тільки зафіксують той шлях, який ми пройшли. Сподіваюсь, що мені доведеться брати участь у цьому наповненні і в подальшому. Тим більше, що й до війни ми займалися з моїми однокласниками на Криворіжжі нашими проектами збереження спадщини, цінностей нашого красивого і душевного міста Кривого Рогу. Думаю, що і надалі всі наші цінності і наша попередня діяльність допоможуть нам швидше перейти до мирного життя, швидше, як це грубо не буде сказано, відновитися і продовжувати народжувати, продовжувати виховувати, продовжувати творити і продовжувати жити світлом і теплом нашої рідненької України. Тільки тепер це буде відбуватися з постійною думкою про величезну плату за цю перемогу, яку платять українці своїми життями.

Бесіду вела Олена МАКОВИЙ. На світлинах: (на 1-й сторінці) побратими – полковник Сергій ВОРОНА та Петро ЛИСЕНКО; (на другій сторінці) побратими – МАЛИШ та Петро ЛИСЕНКО.

Фото з особистих архівів Петра ЛИСЕНКА та Сергія ВОРОНИ.

негаразди та їх наслідки для особистості), консультаційних заходів з командним та особовим складом підрозділів. За період з грудня минулого року до квітня нам вдалося це зробити у всіх основних підрозділах нашої бригади. Що дало нам змогу оцінити психологічну бойову готовність підрозділів. Всі вони були оцінені як психологічно здатні виконувати завдання за призначенням. Але навіть при найвищому показнику психологічної готовності до ведення бойових дій у всіх підрозділах з боку особового складу та командирів тактичної ланки (відділення, взвод, рота) в більшій або меншій мірі відзначалося певне занепокоєння вирішенням проблем, зокрема, й різного роду забезпечення. Саме на ці проблеми наша група і звертала увагу командування та офіційно конкретно надавала письмові рекомендації щодо необхідності і порядку їх вирішення. Бо очевидно, що це посилювало б впевненість та психологічну стабільність бійців і командирів. Оскільки саме це і полягало у визначених наших групі функціях.

Мабуть, великого секрету немає в тому, що у квітні під час бойового застосування наша бригада понесла втрати, які стали внаслідок не вирішення серйозних проблем з різного роду забезпечення. Не вирішені проблеми призвели до того, що деякі підрозділи не змогли виконувати поставлені завдання і змушені були після отриманих втрат відійти із тих позицій, які вони утримували. На жаль, команда, яка на той час займалася морально-психологічним забезпеченням на рівні нашої бригади та Регіонального управління Сил територіальної оборони, замість того, щоб змушувати командування та посадових осіб вирішити проблемні питання, які

бригади територіальної оборони з морально-психологічного забезпечення підполковник Чернявський Артур Вікторович та начальник відділення морально-психологічного забезпечення Регіонального управління Сил територіальної оборони «Схід» ЗС України підполковник Шульга Андрій Вікторович шукають винних. Саме ці дві ключові особи генерували пошук винних серед цих бійців і командирів, що безпосередньо виконували завдання. А наша група контролю бойового стресу про ці проблеми, які треба було вирішити, уже протягом чотирьох місяців поспіль доповідала. Бо саме це належить до однієї з функцій таких груп. Про ці проблеми знали ці начальники, і їх треба просто було якось чинно вирішувати. І коли ми разом з начальником групи полковником Вороною Сергієм Івановичем побачили, що нас не чують навіть у такій ситуації, коли вже стався великий втра-ти внаслідок невирішення цих проблем, то зрозуміли, що треба або залишитись в команді, яка шукає злочинців серед героїв, або ж відійти від неї і боротися за чесні імена тих, хто не втра-тив розум в найскрутнішій ситуації психо-фізіологічного виснаження, під вогнем ворога і, як належить воїнам, в складі підрозділів керованих своїми лідерами-командирами відійшли з пораненими та з тими загиблими, кого на той час вдалося вивести з зони вогневого ураження москалів. Промовчати ж не виходило. Тому просто написали рапорти, бо в принципі, відповідно до законодавства наш вік (більше 60-ти років) уже дозволяло піти з війська по досягненню граничного віку написавши рапорт. Тим більше, що ці дві ключові особи (Шульга і Чернявський) підказували, щоб ми краще написали рапорти і

ДРУЖБА І ПОБРАТИМСТВО СЕРЕД НАШИХ ГЕРОЇВ

Літо. Спекна. На одному з оперативних аеродромів звичайний робочий день. Виліт пари штурмовиків. Як кажуть льотчики, «на роботу». Очікування. Аеродром завмер в очікуванні. Тишу в ефірі переривають лише короткі доповіді. Полегшене зітхання — «йдуть додому». Чорна крапка на обрії поступово збільшується, перетворюючись на літак. Захід на посадку. Ревіння двигуна заглушає хлопок від випуску гальмівних парашутів. Літак зарулює на стоянку. Глухий стукіт відкинутого ліхтаря кабіни. Усе. Політ закінчено... Немолодий льотчик спускається на бетонку. У планшеті замість карти — фотографія льотчика в білому шоломі, але з чорною стрічкою у кутку. Хтось тихо вимовляє: «Злітав за Сергієм»... Знайомилося. Полковник Ігор ПАРХОМЕНКО:

«Так, я зараз літаю за двох. Один бойовий виліт роблю за загиблого сина, один — за себе».

«Загиблий син» — весь жах війни сконцентровано у самій цій фразі. Капітан Сергій Пархоменко загинув 14 травня 2022 року, виконуючи бойове завдання на літаку Су-25 у Запорізькій області, у районі міста Гуляйполе. 20 травня посмертно удостоєний звання Героя України. Відтоді його батько Ігор Пархоменко воює за двох.

Ігор ПАРХОМЕНКО:

«Син залишився служити у бригаді, а я через 26 років служби перейшов з бригади до ХНУПС, на факультет, що міститься у Миколаєві. Я залишився на своїх же Су-25-х, при польотах. Були пропозиції від командування перевестися на

вищі посади, але я не уявляю службу там, де немає кабіни літака. Тому залишився при аеродромі, продовжував виконувати польоти в одному небі із сином як льотчик-інструктор, виконуючи обов'язки інструктора з

польотом в один бік, навіть у ті відносно мирні часи. Штурмовики літали під пильним ПВОшним супроводом противника, постійно викликаючи на себе роботу їхніх РЛС. Про події лютого 2022 року Ігор згадує так:

«Я літаю за двох: один бойовий виліт роблю за загиблого сина, другий — за себе» — полковник Ігор Пархоменко

відправляв їх на фронт, а сам залишався і готував наступну групу. Отримавши допуск до бойової роботи, Ігор почав літати в одній ескадрильї із сином. Ескадрильї, яку вони називають не інакше як «льотною родиною».

Полковник Ігор ПАРХОМЕНКО:

«Думаю, Бог мені допоміг з бойовою роботою, бо останні 11 днів сина я виконував бойові завдання поряд із ним. Я приїхав сюди, встиг зробити кілька бойових вильотів. Ми з Сергієм жодного разу не літали в одній парі. Зрозуміло чому — не дай Боже, когось із двох збивають, як повертатися іншому? У тому своєму останньому бойовому вильоті Сергій був веденим в парі зі своїм однокашником, Олексієм...»

Полковник Ігор ПАРХОМЕНКО:

«Я тоді поїхав звідси, поховав сина, і повернувся після 40 днів... Як мені сказали, мушу навчитися літати тепер зі своїм боєм. Я навчився і повернувся на аеродром виконувати бойові завдання поруч з такими самими льотчиками, як мій син...»

Олександр ШУЛЬМАН,
кореспондент Арміяінформ,
14 липня 2023 року...

Фото автора та з архіву Ігоря Пархоменка. У скороченому вигляді. Повністю — за посиланням: <https://armyinform.com.ua/2023/07/14/ya-litayu-za-dvoh-odyn-bojovyy-vylit-robyu-za-zagyblogo-synadruhyy-za-sebe-polkovnyk-igor-parhomenko/>

Нині Україна складає свій найтяжчий іспит. Іспит на волю, іспит на дружбу, іспит на священні почуття. Впродовж історичного часу нації надто часто доводилося складати такі іспити. В драматичній, а часто трагічній історії України дружба і побратимство — цей унікальний феномен — відігравали виняткову роль. Козацтво і побратимство — поняття майже не роздільне. Як і козацька дружба. Це яскраво висвітлено як у народній творчості, так і в літературі. Про побратимство написано багато у Т. Шевченка

Вірш Т. Шевченка «У тієї Катерини...» стисло, напружено розгортає драму, до якої привела необачна обіцянка. До красуні приїжджають гості. Один віддав би їй все золото, другий — свою силу. Та вона виїде за того, хто визволить з неволі її брата. Поїхали козаки. Два загинули, а третій врятував невеличка. Приїжджають вони до дівчини, а вона у розпачі признається: «Це не брат мій, це мій милий...» Кінець жажливий (і, як на наш час, не виправданний)... Та звичаєве право вимагало відповідальності. В тому числі й перед словом... А козаки побратились...

Саме воно, побратимство (посестринство), часто рятувало не тільки окремих людей, а й мало вирішальне значення у битвах. Дружба, побратимство — категорії культурно-історичні. (Кохання і моногамні стосунки — також). І найперше, що вимагається від побратима, друга, це відповідальність. У розвинених суспільствах кожен індивідуум мусить брати на себе відповідальність. За себе, родину, державу. Свідомо чи не свідомо, але за спроби

уникнення відповідальності можна поплатитись... Отже відповідальність — також чинник культури. Формула упорядкування хаосу. Навколо і в собі. Це вміння не робити гіршим місце, куди ти прийшов. В ідеалі — зробити це місце кращим. Ушляхетнювати простір. А це праця. І повага до праці чужої.

друг сяде на шию.

Побратимство — це вміння робити світ кращим спільними зусиллями (згадаймо Круглий стіл короля Артура і лицарські принципи тих, хто входив до цієї спільноти). Дружба морально зрілих людей — бажання стати духовним братом для того, хто чужий тобі по крові. В Україні таке мало яскраве вираження

УКРАЇНА: ІСПИТ НА ВОЛЮ

Наступним після відповідальності у друзів і побратимів — честь. Про честь сказано багато. І філософами, й політиками, й митцями. У період Великої французької революції були випадки, коли засудженому до смерті було сказано, що він не дворянин, його відпустили з-під гільйотини. Не відмовлялись. Не поступалися честю. За неї клали голову в прямиому значенні цього слова. На наш погляд, честь — це також бажання культивувати кращу версію себе (свого Я), розвивати кращі риси своєї вдачі. І ще — вміти цінувати ці риси в інших. Чому щира дружба можлива тільки між чесними людьми? Насамперед тому, що в такій дружбі відсутні дріб'язкові інтереси. Звісно, часом буває так, що одна людина може дати більше, ніж інша. Але в шляхетному побратимстві це не означає, що більш «ресурсному» (візьмемо це поняття в лапки), тобто, більш багатому, відомому чи морально сильному індивідууму ледачий і хитрий

в період Майдану. А сьогодні це має особливе значення. Побратимство, дружбу морально зрілих людей демонструє нині українська армія, волонтерство. Для істориків, психологів вивчення нинішнього психологічного стану українських воїнів буде несподіваним і неочікуваним Клондайком. Також необхідно сказати, що цьому сприяє підтримка України цивілізованими народами й розумними політиками).

У побратимів і посестер немає звички змагатися, хто кращий. Там нема заздрости. Там кожен розуміє своє призначення, свою життєву місію. І поважає призначення іншого. Чому в Росії побратимство як соціальний феномен неможливе? Тому що пересічному росіянину не знайоме таке поняття, як честь. Він з того сміється. І постійно прагне десь щось ухопити, вкрасти, зіграти вар'ята, надурити ближнього. І це у них вважається чеснотою. Чесна людина має свій внутрішній компас, який підказує їй, що нище,

а що шляхетне. Що розумне, а що дурне. У людей честі стадний інстинкт контролюється волею. Саме тому в авторитарних суспільствах такі люди стають вигнанцями або ж їх знищує режим.

В Україні у різні часи саме побратимство було однією з ознак

оновлення і зміцнення нації. Гармонія іде в світ за принципом: від малого — до великого, від одиниці — до багатого. У часи випробувань ми знаємо, хто наш ворог, але ж маємо також знати, хто наші друзі. Варто розуміти, кому не страшно відкрити душу, показати свої сильні й слабкі сторони. Хто для тебе є взірцем. Для кого ти міг би стати прикладом у чомусь. Відповівши собі на ці питання, людина здатна зрозуміти, що в її житті так, а що не так. Побратими не обов'язково одного з тобою віку. Не обов'язково у них той рівень освіти і ті ж самі захоплення, що у тебе. Це навіть можуть бути люди з іншої країни. Ті, які розуміють твої цінності.

Війна багато у нас забрала. У багатьох вона забрала найцінніше — життя. Але також війна навчила нас бути чеснішими з собою. Як ніколи важливо відділити справжніх друзів від ситуатив-

них пасажирів у твоєму човні. Погано тобі — пасажир проситься на берег. І з цікавістю дивиться, як ти перечекнеш шторм. А потім знову попроситься до тебе в човен або в машину, або у спільний проект. Попроситься, якщо знатиме, що отримає з цього вигоду. Але ж справжній друг буде з тобою і в радості, і тоді, коли човен тріпають шторми. А як інакше? В дружбі і в коханні нічого не буває наполовину...

У дикому суспільстві кожен сам за себе. І кожен проти кожного. І кожен проти всіх. Немає ні довіри, ні поваги, ні милосердя. Нічого немає. Є одне бажання — забрати чуже. Речі, простір, історію, культуру. Саме це демонструють росіяни протягом століть. Це пояснюється тим, що росіянин себе живим не відчуває — надто довго вони звикли користися ордінським виродкам. А це сформувало психотип, у якого яскраво виражений тільки стадний інстинкт. А воля до життя, творчості, діяльності у москві начисто приглушена. Тому в них і пробудився ген звіра. Звідси демонстрація звірячого дикунства на окупованих територіях...

Завдання України — загнати звіра у його кубло, щоб там оте зло, яке розбурхала в ньому їхня пропаганда, він поширював на себе. Та пожирав себе. І так станеться. Світ буде очищено від москвинського інфернального зла. А Україна нині складає свій найтяжчий іспит. Іспит на волю, іспит на дружбу, іспит на священні почуття...

Ярослав ТРИНЧУК.
(На світліні), український
письменник,
4 липня 2023 року,
м. Дніпро

Матеріал — за посиланням:
<https://www.facebook.com/trincuk/>

ДРУЖБА І ПОБРАТИМСТВО СЕРЕД НАШИХ ГЕРОЇВ

Повернення п'ятьох командирів, які до останнього обороняли Маріуполь в оточених росіянами катакомбах «Азовсталі», викликало великий резонанс в Україні та Росії. П'ятеро командирів перебували під особистими гарантіями президента Реджепа Ердогана і мали залишатися в Туреччині до кінця війни. Кремль заявив, що повернення командирів в Україну зараз є порушенням домовленостей як українською, так і турецькою стороною, і що Росію про передачу цих п'ятьох військових ніхто не попереджав. Водночас з українського боку звучали заяви, що Росія сама не до кінця виконала умови здачі «Азовсталі», протримавши командирів кілька місяців у полоні, замість того, щоб направити їх у нейтральну країну одразу. Своєю чергою, посол України в Туреччині Василь Боднар заявив, що переговори щодо звільнення командирів тривали кілька місяців, але при цьому Туреччина не висувала Україні жодних умов щодо їх повернення... Історії всіх п'ятьох командирів – Дениса «Редіса» Прокопенка, Сергія «Волини» Волинського, Святослава «Калини» Паламаря, Дениса Шлеги та Олега «Апіса» Хоменка – справді свідчать про те, що вони навряд чи зможуть залишитися осторонь війни навіть після полону.

Повернення командирів: історії офіцерів з «Азовсталі», яких ненавидять у Росії

ДЕНИС ПРОКОПЕНКО («РЕДІС»)

Він – командир полку Нацгвардії «Азов» з 2017 року. Тоді йому було лише 26 років (зараз Денису 32), що зробило «Редіса» одним з наймолодших командирів в усіх українських Силах оборони. До цього Денис Прокопенко командував у «Азові» взводом, а потім – ротою. А загалом він воює з 2014 року, фактично з початку АТО, коли починав службу гранатометником. При цьому, жодної військової освіти в нього не було. До початку війни на Донбасі «Редіс» був футбольним фанатом київського «Динамо» та навчався на факультеті германської філології Київського лінгвістичного університету на викладача англійської мови. Також займався спортом – единоборствами, бігом, лижками та стояв на воротах у футболі.

Дід Прокопенка походив з Фінляндії, де під час «Зимової війни» 1940 року загинула вся його родина. Було йому тоді дев'ять років, хлопцеві вдалося вижити та потрапити до Києва, де він провів все життя. Імовірно, зовнішність Дениса Прокопенка – високий зріст та блакитні очі – фінський спадок від діда. «Для мене це кровна помста. У мене була мрія воювати проти росіян, і я не міг цим шансом не скористатися. Я задоволений, що так склалося», – цитував Дениса Прокопенка сайт Нацгвардії.

Під час параду до Дня незалежності 2019 року «Редіс» отримав від тоді ще недавнього обраного президента Зеленського орден Богдана Хмельницького III ступеня і при цьому не віддав честь главі держави, що викликало критику на його адресу. Згодом в «Азові» змушені були пояснювати, що це не був демарш Прокопенка у бік президента – просто статут зобов'язує віддавати честь лише іншим військовим, а не цивільним, яким є президент (хоча він водночас – верховний головнокомандувач).

Безпосередньо перед початком повномасштабного вторгнення Денис Прокопенко прогнозував, що Росія може атакувати не лише на Донбасі, а й спробувати прорватися з Криму, щоб створити сухопутний коридор, а також почати наступ на Київ. «Він (наступ росіян. – Ред.) відбудеться, скоріше за все, не зі сторони зони Операції об'єднаних сил (на Донбасі), а по найкоротшому шляху – напрямку Брянськ-Київ. До Києва від кордону по Чернігівській області менше 200 км. Це буде найближчий шлях, щоб завладати нашою столицею і примусити владу до подальшої капітуляції», – прогнозував «Редіс» 30 грудня 2021 року в ефірі ток-шоу «Говорить великий Львів». А вже будучи в оточенні у Маріуполі навесні 2022 року Прокопенко критично висловлювався про те, чому росіянам так швидко вдалося почати облогу Маріуполя. «Якщо б всі міста, починаючи з Генічеська, Мелітополя та Бердянська, так само стійко тримали оборону й давали бій противнику, тоді би він точно не дійшов за чотири дні з Криму до Маріуполя. Цього не сталося і ми опинилися в оточенні», – нарікав «Редіс» в інтерв'ю «Українській правді». Загалом же більшість оцінок від тих, хто знає Прокопенка особисто, сходяться в тому, що роль командира – це саме його місце. Колишній речник «Нацкорпусу» Роман Чернишев так описував свої враження від знайомства з ним: «Тип такий високий, посміхається (так, він зі своїми посміхається), дуже молодий (йому тоді десь 26-27 було)... Головне – це воїн від народження. І командир від народження. Навіть старі «азовці» визнавали, що, мовляв, їм воїнами довелося ста-

ти, а «Редіс» ніби таким народився».

СЕРГІЙ ВОЛИНСЬКИЙ («ВОЛИНА»)

Виконувач обов'язків командира 36-ї окремої бригади морської піхоти. Сергій – уродженець Полтави і, на відміну від «Редіса», кадровий військовий з відповідною освітою. Після закінчення львівської «Сухопутки» служив у морській піхоті в Криму, а після російської анексії півострова вийшов на материкову частину України, де став офіцером новосформованої 36-ї бригади морпіхів у Миколаєві. Брав участь у АТО, а згодом в ООС (36-та бригада тоді часто виконувала завдання в районі Маріуполя). Станом на початок повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року «Волина» був командиром одного з батальйонів бригади. Однак після того, як комбриг Володимир Баранюк разом з частиною морпіхів спробував прорватися з оточеного міста і потрапив у полон, Сергій Волинський став фактичним командиром бригади. Тоді йому було 30 років. Пізніше під його командуванням кілька сотень морпіхів, які оборонялися на «Азовмаші», змогли з боєм прорватися до «Азовсталі» та з'єднатися з підрозділами «Азову». За час облоги «Азовсталі» «Волина» став одним з найбільш відомих оборонців Маріуполя – у своєму фейсбуку він публікував звернення до папи Римського, Ілона Маска та загалом до світової спільноти із закликом забезпечити евакуацію цивільних та поранених бійців з оточеного заводу, а також здійснити «екстракцію» (виведення) решти військових у нейтральну країну.

Зрештою, замість екстракції був російський полон, а сам Сергій «Волина» потрапив у колонію в Оленівці у так звану «ДНР». Після вибуху там, внаслідок якого загинули кілька десятків українських полонених, російські медіа намагалися використати коментарі Волинського для підтвердження версії, ніби за цим стоїть Україна. Утім, «Волина» на відео каналу «Россія» відзначив лише, що це була трагедія, але додав: «Хто винуватий, я не можу сказати». Сергія Волинського взагалі з усіх полонених командирів російська пропаганда використовувала чи не найчастіше.

Російські інтерв'юери намагалися різними способами примусити його розповідати про «конфлікти з азовцями», «зраду з боку українського командування» та інші схожі нарративи. Також вони змусили «Волину» на камеру Першого каналу «вибачитися» перед «жителями Донбасу», а російська журналістка і телеведуча Марина Кім навіть зняла документальний фільм про життя Сергія в полоні, де жартувала про те, що полонені українські морпіхи вирощують на тюремному городі «укроп». Утім, навіть за таких умов Волинський намагався відповідати те, що думає. Наприклад, в одному з перших інтерв'ю у полоні на запитання про «іноземних кураторів на «Азовсталі» він відповів так: «Я ніяких кураторів не знаю – якіхось високопоставлених іноземців, які давали б якісь інструкції».

СВЯТОСЛАВ ПАЛАМАР («КАЛИНА»)

Заступник командира полку «Азов». Святославу Паламару 40 років, він – з містечка Миколаїв на Львівщині. На початку 2000-х він входив до складу праворадикального об'єднання «Патріот України», яке вважається предтечею «Азова». Також мав досвід строкової служби, після чого навчався у міжнародному центрі підготовки

миротворців у складі 80-ї аеромобільної бригади. Далі Святослав робити військову кар'єру не планував і став комерційним директором однієї з фірм. Але у 2013 році підтримав протести на Майдані, а у 2014 році пішов добровольцем у (тоді ще батальйон) «Азов», де був кулеметником. За той час «Калина» воював у Широкиному та Світлодарську та побував на різних ролях у підрозділі – від головного по рекрутингу нових бійців до виконувача обов'язків начальника штабу і навіть тимчасово-

тини для аукціону в підтримку сімей загиблих бійців. «Битва за Маріуполь і все, що відбулося з нами, вихід з полону – це українське диво наперекір долі. Всі прекрасно розуміють, що з нами мало сталося», – розповідав Святослав Паламар у жовтні 2022 року під час присвоєння командирам звання Героїв України.

ДЕНИС ШЛЕГА

Командир 12-ї бригади оперативного призначення імені Дмитра Вишневецького у складі Нацгвардії. Саме до цієї бригади структурно входив «Азов» на початок повномасштабного вторгнення Росії. Уродженець Павлограда, полковник Денис Шлега – кадровий офіцер Національної гвардії з великим досвідом. За свою кар'єру він пройшов шлях від командира взводу і комбата до начальника штабу та командира військових частини нацгвардійців, а також командував 5-ю окремою бригадою Нацгвардії у Харкові. До призначення в маріупольську 12 бригаду очолював 4-й полк Національної гвардії у Павлограді. Брав участь у АТО та Операції Об'єднаних сил. Під час боїв за Маріуполь Денис Шлега також включався в ефіри українських медіа, розповідав про використання росіянами термічних бомб і навіть привітав гурт «Калуш» з перемогою на Євробаченні. «Була можливість у

го командира полку. Про Широкине він пригадував так: «Ми там відстояли близько тижня, відчув весь смак обстрілів, вдалося навіть пару разів постріляти. Назад їхали групою «КрАЗом», проїжджали позиції під прямою видимістю противника, де може щось прилетіти. І хтось із хлопців питає, що ми будемо робити, якщо ПТКР залетить? Знаєте, є таке відчуття, коли існує загроза життю, а ти нічого не можеш вдіяти і покладаєшся на долю, і це відчуття не дуже приємне».

Повномасштабне вторгнення Росії Святослав Паламар зустрів на посаді заступника командира «Азову» і разом з «Редісом» та «Волиною» став «голосом» «Азовсталі», записуючи регулярні відеозвернення з оточеного Маріуполя. Також він разом з іншим «азовцем» Іллею Самоїленком («Гендальфом») проводив у прямому ефірі пресконференції з підвалу заводу. При цьому, «Калина» досить жорстко критикував політичне керівництво України через брак контактів із захисниками Маріуполя. «Політики розказують: «Та ми їх підтримуємо, ми постійно на зв'язку». Але вже більше двох тижнів ніхто не піднімає слухавку та ніхто ні з ким не спілкується», – розповідав Святослав в одному з таких включень з «Азовсталі» у квітні 2022 року.

Після здачі у полон «Калину» разом з «Редісом» вивезли в колонію в Оленівці, але потім їх, за даними російських медіа, тримали у Росії. Водночас росіяни постійно очікували якихось викривальних заяв від «Калини» про командування і називали його «українським Паулюсом» (за аналогією з командувачем німецьких військ у Сталінграді), який має закликати українців перестати воювати. Покійний російський «воєнкор» Владлен Татарський (справжнє ім'я – Максим Фомін) прогнозував: «Скоро ці «Калина» і «Волина» – ми побачимо з них патрульно-постовий полк Росгвардії в Маріуполі, який присягне на вірність Росії... Я чекаю, коли вони знову вийдуть на зв'язок у формі Росгвардії та будуть говорити про те, як вони помилялися, люблять Росію і взагалі, що вони тепер – піхотинці Путіна».

Утім, нічого з цього в реальності не сталося – Святослав Паламар так і не став інструментом російської пропаганди. Вже після обміну та «інтернування» в Туреччину «Калина» там написав вірш про полонених «азовців», у якому запитував «чому їх ніхто не міняє». А також малював кар-

нас побачити кінцівку Євробачення, коли в останні хвилини оголошували переможців. Ми дуже раділи, і від себе особисто та від усіх хлопців хочу привітати гурт «Калуш» – велика перемога. Передайте їм вітання від нас усіх», – відзначав нацгвардєць за кілька тижнів до полону. Російські медіа традиційно приписують йому «участь у каральних операціях на Донбасі в складі «Азову», хоча сам Шлега ніколи до складу «Азову» не входив.

ОЛЕГ ХОМЕНКО («АПІС»)

Уродженець Луганщини, Олег Хоменко більшу частину життя провів у місті Красний Луч (зараз – Хрустальний). Там працював шиномонтажником, також мав досвід роботи у правоохоронних органах. Як і «Волина», «Апіс» підтримував Майдан у 2013-му й згодом приєднався до добровольців «Азову». Воює з 2014 року, зокрема, був у Іловайську, звідки «азовці» відступили до оточення, та обороняв Маріуполь. Відомо, що станом на 2019 рік він командував ротою та був нагороджений медаллю «За військову службу Україні». У статті в «Українській правді». Життя» від 6 вересня 2014 року автори описували «азовця» з позивним «Апіс», який тоді просив не фотографувати його та не називати справжнього імені: «Апіс» колись до війни був працівником міліції, звільнився, завіз, як каже, «маленький автомобільний бізнес». У батальйоні офіційно служить солдатом, хоч у МВС був офіцером. «Азов» – це його четверта спроба піти добровольцем. Початку його не взяли до «Слобожанщини», потім до «Харків-1», потім до «Київ-1».

«Коли я був у Харкові, нас усіх, добровольців, зібрали та запитали: хто був офіцером міліції? Ми встали. Нам у відповідь: до побачення», – цитувало видання «Апіс». У тій же статті «Апіс» розповідав, що в окупованому Красному Лучі місцеві газети двічі написали про те, ніби його розстріляли сепаратисти так званої «ЛНР», хоча він їм телефонував і засвідчував, що живий. І вже тоді «Апіс» попереджав про небезпеку від проросійських сил для Маріуполя: «Розумієте, не можна їх сюди пускати. Вони ображені на це місто, звідси їх уже виганяли... Вони можуть тут надто багато лиха наробити».

Сергій МОРФІНОВ для BBC News Україна, 12 липня 2023 року

На світліні: наші герої
<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/crgjnmv99r5o>

ДРУЖБА І ПОБРАТИМСТВО СЕРЕД НАШИХ ГЕРОІВ

МАХОВСЬКА, Пана Миротлаве, пригадайте, будь ласка, коли для Вас розпочалася російсько-українська війна.

БОРИСЕНКО. Ця війна для мене почалась у лютому дві тисячі чотирнадцятого року на Майдані. У якийсь момент я усвідомив, що події тих днів по суті є продовженням національно-визвольних змагань українців. Пригадую, вісімнадцятого лютого під час найкривавіших сутичок, коли я просто вивантажував шини на Майдані Незалежності, до мене підбіг хлопець зі словами: «Тут

того [2022 р.] у мене виник певний депресивний стан, що межував з панікою, оскільки я усвідомив відсутність у складі 101-ої бригади бойових офіцерів. Тоді прості цивільні люди змушені були одягнути військовий однострій і взяти в руки невідому їм зброю. Відтак у мене був власний план, який передбачав партизанську лінію. Я припускав, що росіяни можуть дійти до проспекту Перемоги, де спробують нас розділити. Саме тоді з найбільш можливою кількістю зброї я планував долучитися до партизанського руху, який я

брати участь у бойових діях. Навіть після звільнення зі Збройних сил України я продовжував підтримувати зв'язок зі своїми товаришами, переважно з бійцями «Правого сектору», та долучатися до боїв під час відпусток...

МАХОВСЬКА. Що для Вас сьогодні означає побратимство?

БОРИСЕНКО. Потрапивши у двадцять другому році на фронт, я пошукував своїх хлопців і сказав їм, що найкраще на війні – це відчуття побратимства. Це те єдине, що війна дає, а не забирає у людини.

мам, ані самому собі. Українські медіа потребують героїв, і дуже часто вони готові цих героїв самі створити. Так з'являються псевдовіоїни, яких у справжній військовій тусовці зневажають, але цивільні їм вірять, лайкають їхні дописи і вважають експертами, сліпо довіряючи кожному слову. Я думаю, що це цілком прогнозоване явище для будь-якого суспільства, що переживало війну. У своїх постах у Фейсбуці я намагаюся говорити правду, щоб цивільні розуміли, чим відрізняється реальний портрет українського

МАХОВСЬКА. Чи впливає на взаєморозуміння між побратимами їхня етнічна приналежність?

БОРИСЕНКО. Я служив у тридцять п'ятій бригаді морської піхоти, яка формувалася з жителів Одеської області, а це все ж такі багатоетнічний регіон. Тож мені пощастило побачити, як хлопці різного віку та етнічного походження стають найкращими друзями. Дуже часто вони спілкувалися різними мовами. У нас в бригаді служили молдавани, болгари, румуни, євреї, більшість з яких була переважно вихідцями з села (етнічні ж групи, як відомо, компактно проживають тільки в селі). Але між ними не виникало жодних натяків на ксенофобію та непорозуміння через загальновідомі стереотипи. Неодноразово я спостерігав за дружбою між україномовним жителем Прикарпаття та російськомовним одеситом. На війні вони стають справжніми по-

Чи може доктор наук, професор стати мінометником? Скільки часу треба вчитися історико-гуманітарію, щоб опинитися «на нулі»? У чому полягає феномен побратимства? Які існують особливості організації фронтового побуту? Якою є сьогоденна українська вояцька міфологія? Чим відрізняється міфологізований військовий від справжнього? Чи реально дотримуватися наукової дистанції, перебуваючи у воєнному «полі»? Що таке «терапевтична етнографія»? Власними рефлексіями щодо окреслених питань ділиться доктор історичних наук, професор з дев'ятирічним військовим стажем Мирослав Борисенко

«Брежати «на нулі» не вийде ані побратимам, ані самому собі»: етнографія війни у рефлексіях доктора історичних наук

не можна паркуватися, бо тут проходить акція протесту». Я тоді якось по-особливому щиро йому відповів: «Слава Україні!» Відтоді гасло, що раніше лунало переважно в колі маргінальних радикальних груп, перетворилося для мене (як і для багатьох інших) на певний маркер-пароль, за яким з'явилася можливість розпізнавати своїх. Саме в той момент я вже розумів, що розпочалася війна за незалежність. Тоді мій досвід історика ніби переніс мене в минуле, де вже колись ця війна тривала. Але для нашого покоління її початок був саме на Майдані.

МАХОВСЬКА, Чи передбачали Ви повномасштабне вторгнення росії в Україну?

БОРИСЕНКО. Я думаю, що саме історикам гріх було не передбачати війну з росією. Ще в тринадцятому році я спілкувався з професійними військовими. Ніхто з них тоді не вірив у можливість цієї війни. Українська армія за всю історію незалежної України не проводила жодних навчань, у яких би противник розташовувався на східних кордонах. Зараз багато людей, як і я, каже, що знали про неминуєність російсько-української війни. Але в силу своєї нормальності, я не вірив, що у двадцять першому столітті це можуть існувати такі війни – глобальні, здатні охопити значну частину континенту. Я довгий час після вторгнення картвав себе за те, що був настільки наївним. Хоча напередодні війни я й купив кілька мішків картоплі та залив повний бак бензину. Усе ж таки я передбачав, що війна може початися, але не вірив до кінця, що це станеться саме зараз...

МАХОВСЬКА. На початку повномасштабного вторгнення Ви були в Києві?

БОРИСЕНКО. Так, я був у Києві. Я усвідомлював, що війна є несподіваним явищем, тому вслякко намагався вмотивувати свою родину виїхати з міста... Я дуже добре пам'ятаю свої плани. Десь 26 або 27 лю-

увляв подібним до партизанки УПА в 1940–50-х рр. Я вив, що ми зможемо відбитися, але в тому, що Київ вистоїть, я сумнівався.

МАХОВСЬКА. Завдяки чому, на Вашу думку, Київ витримав російську навалу?

БОРИСЕНКО. Це справжнє диво, я досі не розумію, як так трапилось. Якщо Ви мене запитаете як історика, професора, людину з військовим досвідом, то відповідь буде одна – Київ вистояв дивом. Ще не минула та часова дистанція, яка дасть можливість нам усвідомити, чому так трапилось, що ми зараз не знаходимося під окупацією та ще й можемо чинити опір (досить успішний)...

МАХОВСЬКА. Як Ви опинилися на фронті?

БОРИСЕНКО. Коли росіяни окупували Крим (2014 р.), українська держава виглядала абсолютно безпорадною, як і наші Збройні сили загалом. Тоді я відчував злість, у першу чергу, на самого себе, через неможливість захистити свій народ від знахабнілого сусіда. З початком анексії я зрозумів, що не зможу залишатися осторонь цих подій. От тільки мені довелося докласти чимало зусиль, щоб потрапити на війну... Я не зміг потрапити в армію, тому що мене просто не брали. Направду, я дійсно не мав військового досвіду та спеціальної підготовки, а військово звання старшого лейтенанта отримав під час навчання в університеті, як і всі молоді люди мого віку, яку для того, щоб не йти в армію. Мої спроби потрапити в батальйон «Донбас» довго не мали успіху. Двадцять четвертого серпня [2014 р. – С. М.] я увійшов до його складу, але вже на Сході. До участі в боях мене довгий час не допускали. І тільки наприкінці чотирнадцятого року з бійцями «Правого сектору» я вже потрапив у село Піски Донецької області.

...З чотирнадцятого року я намагався якомога активніше

Пояснити, що таке побратимство, дуже складно. Це середовище, у якому співіснують представники абсолютно різного етнічного походження, різних соціальних верств, з різним рівнем освіти та культури. Але в умовах війни за долю секунди ти вже здатен відчути «свою людину», «свого побратима». Як етнолог я звертаю увагу на семантичне та символічне значення слів, на їх форму та сферу використання. Відтак неодноразово помічав, що лексема «побратим» часто вживається навіть у пестливій формі: «братанчики», «побратусики» тощо. Я нещодавно розмірковував над феноменом побратимства і прийшов до усвідомлення такого факту: з одного боку, побратим – це людина, яка за мить стає твоїм найкращим другом і братом, а з іншого – ти готовий щомиті з ним попрощатися (і не тільки через смерть або поранення, а й через звичайну передислокацію військ). У якийсь момент ти втрачаєш цю людину і тобі її шалено не вистачає. Ще вчора тебе розуміли з півслова, а сьогодні ти вже не маєш можливості поділитися своїми думками. У цивільному житті з побратимами нас часто мало що зв'язує, але в той же час ми назавжди залишаємося «своїми».

МАХОВСЬКА. Чи змінюється ціннісна парадигма людей на фронті?

БОРИСЕНКО. Так, звичайно. Потрапляючи на фронт, люди стають максимально чесними. Але в нашому інфорпросторі є чимало «фейсбучних», чи, так би мовити, «диваних» воїнів, які такої чесності позбавлені. Вони фотографуються в шикарних військових строях, з крутими автоматами, пишуть масу постів, публікують безліч світлин... Але ми розуміємо, що вони не є справжніми воїнами, їх просто не визнає військово середовище. Чим ближчими стають нульові позиції, тим все стає набагато простішим, і набагато чеснішим. Брежати «на нулі» не вийде ані побрати-

воїна від штучно створеного...

МАХОВСЬКА. Чи існує, з Вашого досвіду, певний механізм відновлення побратимів, які повертаються з передової?

БОРИСЕНКО. Рецепт, на мою думку, тільки один – це родина і дім. Я думаю, що так було у всіх військових. Рідна домівка (якщо вона в тебе, звичайно, є) – це єдине місце, куди би тебе мало тягнути сильніше, ніж на війну. Тому що зазвичай фронтовики дійсно розриваються між двома векторами: один – тягне тебе додому, до родини, до дітей, до дружини, інший – знову повертає на війну. Я це неодноразово проходив і не міг зробити однозначний вибір. Я думав, що можна мати певний баланс, приділяючи час і сім'ї, і війні. Але, як виявилось, це неможливо зробити. Тим, для кого вектор дому та сім'ї виявляється потужнішим, буде легше відновитися. Але серед військових є величезна кількість людей, які не мають домашнього затишку, не мають родини. Це і розлучені, і неодружені хлопці, які все ж таки мріють мати щось нормальне. Традиційну сім'ю з дружиною, дітьми, тещою, тестем, проблемами, боргами тощо – щоб як у всіх. От тільки не кожен може це отримати, не кожному щастить у цьому. І тоді може статися серйозний злам у житті...

МАХОВСЬКА. Чи впливають вікові особливості українського війська на злагодиленість бойових дій?

БОРИСЕНКО. Навіть велика різниця у віці між побратимами ні на що не впливає. У моєму підпорядкуванні часто були молоді хлопці-командири, які вправно вели за собою досвідчених дядьків сорокап'ятдесяти років. На фронті все залежить не від віку, а від твого авторитету. Ну а авторитет на вогневих позиціях можна заслужити лідерськими якостями, рівнем відповідальності, умінням швидко приймати рішення.

братимами, як у старовинних українських козацьких піснях.

МАХОВСЬКА. Чи існують на фронті особливі ритуали прощання із побратимами?

БОРИСЕНКО. Так, це дуже складний момент. На фронті нас постійно переслідуює усвідомлення необхідності в будь-який момент попрощатися з людиною назавжди, тому військові ніколи не прощаються в бойових умовах навіть потиском руки. Я вперше зіткнувся з цим в п'ятнадцятому році, коли мав їхати на бойове завдання і протягнув долоню своєму командирі батальйону. Він не потиснув мені руку, що спочатку виглядало як серйозний прояв неповаги. Але згодом я зрозумів, що це просто такий ритуал, який забороняє прощатися. Річ у тім, що в тебе вже може не бути можливості попрощатися з цією людиною, ти можеш не встигнути сказати людині «Прощай!», тому що насправді все відбувається зовсім не так, як показують у кіно, усе буває дуже несподівано...

МАХОВСЬКА. Яким Ви бачите нашого ворога сьогодні?

БОРИСЕНКО. Правду кажучи, – ніяким. У мене навіть немає жодної демонізації цих створінь. Для нас вони просто п*дари. Цим визначенням користується десь дев'яносто відсотків моїх побратимів, ну і незначний відсоток може використовувати слово «москалі». Я служив з хлопцями з Одеси, а вони досить вигадливі, з гарним почуттям гумору, то вони могли їх назвати «русліками». Розмовляла

Світлана Маховська, На світліні: Мирослав Борисенко

сайт «Україна модерн Уа», 31 травня 2023 року (У скороченому вигляді. Повністю – за посиланням: <https://uamoderna.com/war/brekhaty-na-nuli-ne-vyyde-ani-pobratymam-ani-samomu-sobi-etnohrafia-viyny-u-refleksiyakh-doktora-istorichnykh-nauk/>).

ДРУЖБА І ПОБРАТИМСТВО СЕРЕД НАШИХ ГЕРОІВ

ПРО ПСЕВДО ТА НАЙВАЖЧИЙ БІЙ ДО ВЕЛИКОЇ НАВАЛИ

«...Я був старшим черговою бойовою зміни, — розповідає Максим. — Ми тільки почали закріплюватися на нових позиціях, а та кулеметно-

кова. До слова, разом з Олегом Громадським раніше воював і його син — офіцер Євгеній Громадський. 25 березня 2022 року Євгенію було присвоєно звання «Герой України» з удостоєнням ордена «Золота Зірка».

Прошу Максима розповісти про самий важкий бій на «промці». Той деякий час масує

Довго збирали... А серед наших обійшлося без втрат...»

ПРО ПОРАНЕЦЬЯ І ВЕЛИКУ ВІЙНУ

Повоювавши під Авдіївкою, у Кримському Луганської області та Золотим-5, Максим «доріс» у батальйоні до головного сержанта роти. У 2018 році звільнився за сімейними обставинами в запас, але у 2020 році знову пішов на контракт. Цього разу — в танкісти. У Стари-

лею мобілізованих, багатьох з яких приймав та ставив у стрій я особисто...».

Зі слів Максима, батальйону переважно доводилося підтримувати дії піхоти на кількох напрямках, рідше — бити ворожі колони. Вдалося знищити та виперти орків з багатьох населених пунктів — уявляєте, яким то було для них «хлібом та сіллю» від українських танкістів? Одначе й у танкістів

зати. А поки він порпається десь у хаті, до розмови долучається жінка, яка нас із Максимом познайомила. Понад 200 ветеранів АТО/ООС із цього райцентру, що нині воюють на фронті, та якими вона опікувалася до 24 лютого 2022-го, зокрема і сам Матушевський, називають її не інакше як «Мама Надя». Рідше — Петрівна. Ось її розповідь

«Макс разом із колишнім місцевим військовим комісаром Славиком воювали після вторгнення разом. 25 березня після обіду мені дзвонить Славик і каже, що Максим дуже важко поранений і навряд чи виживе. Я йому — буде, буде Максим жити! і уявляєте, букваль-но за хвилину після розмови зі Славою мені дзвонить дружина Максима! «Петрівно, — плаче, — серце мені віщує, що з Максимом щось не так... Скажіть після такого, що над нами немає вищої сили! Мене тіпає, але кажу їй: "Оксано, заспокойся, все із ним гаразд. Потім я її протягом усього дня й ночі заспокоювала. Вона ревля, казала, що не знаходить собі місця. Уже під час комендантської години подзвонила в ТЦК, попросила начальника завезти мене до Оксани, бо вона наодинці дахом поїде. Вона із ним без телефона всю ніч розмовляла, у простір, немов він поруч. і Максим опритомнів...»

«Вовкулака» вносить нагороди — цілу коробку. «Іконостас» ще той! Показує: оця відзнака — ще з Авдіївки, оця — Президентська, від генерала Павлюка є, коли він був командувачем ООС, ця — від генерала Залужного, коли він командував сектором «С», від Муженка є — мовляв, он їхні підписи у посвідченнях.

...Максим Матушевський звільнився з військових лав у лютому 2023 року за II групою інвалідності. Лікарі кажуть, що на часткове відновлення після усіх оперативних втручань у чоловіка піде не менше ніж 7 років...

Віктор ШЕВЧЕНКО,
кореспондент Арміяінформ,
10 травня 2023 року. Фото
Євгена Короля. (У скороченому вигляді. Повністю — за посиланням:

<https://armyinform.com.ua/2023/05/10/yak-vovkulaka-z-pobratimamy-zgrayu-rashystiv-upolyuvav/>)

Свій позивний старший сержант Максим Матушевський зі Ставищ Білоцерківського району отримав через один із бойових епізодів під час звільнення Авдіївки та її промислової зони у 2016 році. «Промку» його 16-й окремих мотопіхотний батальйон 58-ї бригади та підрозділи з інших бригад звільняли одними з перших, а потім утримували її протягом 258 днів. Якось «Вовкулака» з побратимами чітко вираховували на позиціях у бойовиків добре замасковані укріплення, де базувалися їхні кулеметники і снайпер, що неабияк дошкуляли їхньому підрозділу та сусідам...

Як «Вовкулака» з побратимами зграю рашистів уполював

снайперська група була нам як кістка в горлі. Тоді ми розвідали підступи до схованок рашиків, ухвалили рішення. Втрюх із побратимами, молоді й гарячі, безмісячної ночі рушили на полювання, щоби їх трошки провчити. Кралися, немов вовки, повільно, вглядаючись у темряву, бо приладів нічного бачення не мали. Підійшли впри-тул і рознесли з гранатометів усі фортифікації з тим овечим стадом у пух і прах. Постріляли від душі. Мабуть, і снайпера завалили, бо по нас він більше не стріляв. Звідти й прилипло до мене «Вовкулака», а комбат Олег Громадський нагородив мене відпусткою».

Деякий час розмовляємо про колишнього комбата Максима, про якого в Авдіївці мало не легенди складали. «Вовкулака» каже, що той знав на ім'я майже кожного солдата і з передової не вилізав... На жаль, 24 лютого, у перший день великої навали, він загинув під час захисту Хар-

поранену голову, пригадуючи, а потім починає широко всміхатися. «...21 лютого 2016 року в нас був восьмигодинний бій. Бойовики закріпилися та окопалися метрах у ста від нас. Напилися мабуть, як завжди після „зарплатні“, бо вночі пішли в лобову атаку. Лютий місяць, морозяка, а ми всі, хто був у відпочиваючій зміні по підвалах, повискакували на позиції хто в чому був: у шльопанцях, у підштаниках, бушлатах на голе тіло, у спідньому. Всього на моїй позиції набралось восьмеро побратимів. А ворогів, що на нас ішли, й порохувати було важко. Лізли й лізли! „Аллах акбар“ було чути. Коли в нас уже перегрілися майже всі стволи, один із наших на позивний „Абдулла“ примурдирився дистанційно підірвати МОНку, чим зірвав останню з їхніх атак. Відкотилися, свині, а через деякий час запросили через Громадського режим тиші, щоби позбирати трупи своїх.

чах у навчальному центрі під час перепідготовки був спочатку призначений командиром танка, але згодом став головним сержантом взводу технічного забезпечення танкового батальйону.

«24 лютого 2022 року перед світанком комбат зібрав на коротку нараду усіх командирів, сказав, що як тільки побачимо ворога — знищувати його самостійно усіма засобами, бо з години на годину очікується його великий наступ, — продовжує розповідь „Вовкулака“. — Наша танкова група зазнала перших авіаційних та ракетно-артилерійських ударів уже 27 лютого в лісах під Черніговом. Після двох потужних авіаударів у нас загинуло 32 людини. Втрата була важкою, але відносно мінімальною, позаяк ми грамотно розосередилися та замаскувалися. Практично в тому районі готувалася до оборони, доозброювалася зведена бригада, яка посилювалася хви-

не обходилося без втрат. 25 березня 2022 року між селами Кукшин і Дмитрівка, що на Чернігівщині, Матушевський заправляв один із танків із бензовоза. Росіяни вираховували їх з БПЛА й скинули на них зверху дві міни, перша з яких впала прямісінько між танком й бензовозом, а друга поцілила в сам танк. Боекомплект танка детонував, він вибухнув. Башта від танка пролетіла якусь відстань і рознесла дах порожньої двоповерхової будівлі. Один із уламків від міни чи броні панцирника вразив «Вовкулаку» в голову. Прийшов він у свідомість увечері 26 березня. Лікар, який це побачив, аж Богу подякував уголос: сказав, що вже не вірив у те, що він виживе. Й почалися для старшого сержанта довгі місяці поневірянь медзакладами...

ПРО РІДНІ ДУШІ...

Дізнаюся, що Максим має велику кількість військових відомчих відзнак, прошу їх пока-

Побратимство в українських традиціях (Дружба і братство дорожче багатства)

Війна віднайшла в глибинах народної пам'яті і ввела в широкий суспільний та інформаційний обіг чудові українські слова „побратим“ та „побратимство“. „Академічний тлумачний словник української мови“ в 11 томах трактує значення цього терміну наступним чином: Побратим: 1. Той, хто вступив у побратимство з ким-небудь // Названий брат; близький друг, товариш. 2. Товариш по боротьбі, битві, боях // Соратник у якій-небудь діяльності, сподвижник.

Один з найулюбленіших мотивів в українській історії та літературі — бойове побратимство запорозьких козаків. Видатний український письменник другої половини XIX — початку XX ст. Адриан Каченко, який працював у жанрі історичної прози (яким же багатющим на яскраві постаті був той період нашої історії!), загалом один з найпопулярніших українських письменників початку XX століття, майже всі свої праці присвятив історії Запорозької Січі — її національним героям-гетьманам, героїчному і трагічному минулому, звичаям та обрядам козаків...

На території України традиції побратимства то відновлювались, то знову затихали упродовж усієї нашої історії, залишившись в пам'яті народу у легендах, епосах, переказах, билинах. Скіфи, давньоруські дружини, запорозькі козаки... Не стало винятком і XX століття — відновлення звичаю прийшлося на період української революції, а згодом ста-

ло одним з основних вербальних маркерів — символів Української повстанської армії. Як свідчать польові експедиційні дані, нетривале відновлення звичаю побратимства (і посестринства) характерне для повоєнного українського села після закінчення Другої Світової війни — у 50-60-х роках.

У XXI ст. і термін, і власне звичай з'явилися під час активних протестних акцій — спочатку під час Помаранчевої революції, а через десятиліття — під час Революції Гідності. Одними з найпоширеніших і найуживаніших слів на Майдані і під час першої, і під час другої акції протесту були слова „друг“ і „брат“. Війна на Сході нашої країни додала цьому явищу глибинного значення, часто — трагічного і болючого. І всі ті кілька значень побратимства, які історично існували і зафіксовані в українських тлумачних словниках української мови, сьогодні поєдналися в одне ціле з українським інтересом.

„Побратим — це людина будь-якого віку, яка

знаходилась безпосередньо в зоні бойових дій, на якого ти можеш покластися в будь-яку хвилину — і знаєш, що він тебе прикриє і виступить в будь-якій ситуації“ (Володимир Сидоренко, старший механік-водій, протитанкової артилерійської дивізії).

„Побратимство — об'єднання людей незалежно від соціального статусу, віку і статі заради досягнення спільної мети. Ми є єдиним монолітним колективом, єдиною силою. Це абсолютна впевненість: якщо буде бойове зіткнення, той, хто зліва, і той, хто справа — прикриють, не залишать пораненим на полі бою, а якщо мене не стане — підтримають мою сім'ю і моїх дітей, і мої діти не залишаться самими“ (майор Олег Сидоренко, офіцер командування 28-ї окремої механізованої бригади).

„Побратим — це той, хто воював з тобою на війні. На мій погляд, побратими — це люди, об'єднані навіть не спільними поглядами в повсякденному житті, а метою, направленою

на перемогу, захист один одного, знищення ворога, долання перешкод в важких умовах, тобто — сукупність факторів, які виникають в сприятливих умовах. Війна — найсприятливіші умови для прояву таких факторів. Коли люди повертаються сюди — необхідні умови зникають. І вони живуть спогадами. Тобто — побратими, це люди, які діють в певних умовах під дією певних обставин. Потім цей термін трохи змінює своє значення“ (Юрій Михальський, колишній солдат ОБСР „Донбас“ НГУ, позивний „Мішка“).

„Побратим — це та людина, яку зустрів на війні ще на полігоні. Людина, яку просто полюбив. І зрозумів що є такі люди, які є Нація. Самому собі неможливо пояснити, що в цій людині є погане. Дуже чарівний і прекрасний. Щаслива була та жінка, що була з ним поруч і народила йому диточок. З таким чоловіком можна рухатися і довіряти йому свою спину і життя. Але є одно „АЛЕ“. Такого на війні робити ЗАБОРОНЕНО. Його вбили — і з ним тебе. На війні не треба знати, як його звуть і як його чують. Просто „позивний“. Так буде кріпше — бо є війна і є втрати. Бо можна з глузду з'їхати там, а потім — тут“ (на умовах анонімності).

Я висловлюю щиру вдячність воїнам-захисникам, які погодились відповісти на це таке непросте, складне і часто болюче запитання: хто такий для них побратим?

Олеся МАНДЕБУРА,
сайт «Український інтерес»,
21 червня 1923 року.

P.S. Усі імена Воїнів приведено з їхнього дозволу (У скороченому вигляді. Повністю — за посиланням: <https://uain.press/articles/pobratimstvo-v-ukrayinskih-traditsiyah-854474>)

Цього року, 8 липня, видатному українському творцю **Лесю Танюку** мало б виповнитися 85 років. Та, на превеликий жаль, свій життєвий шлях він завершив ще у 2016-му. Але скільки всього визначного для нас, українців, ним і за його ініціативою було зроблено! У свої ледве за двадцять він став уже засновником і керівником **Клубу Творчої Молоді (КТМ)** в столиці України, котрий об'єднав шістдесятників: молодих людей, що виступили на за-

У той свій приїзд до Кривого Рогу він подавав місту нещодавно ним видані 30 томів своїх щоденників із запланованих 60-ти. А нам, криворізьким журналістам, тоді вдалося поспілкуватися з ним ще до початку його виступу, а мені – задати свої запитання й отримати на них відповіді.

– **Лесю Степановичу, а хто – Ваші духовні вчителі?**

– Я б назвав **Леся Курбаса**, **Миколу Куліша**, якого я видавав двотомник, **Мар'яна Михайловича Крушельницького**, **Віру Марецьку**, **Дуже багато** в чому завдячую **Завадському Юрію Олександровичу**, у театрі якого я працював. Він був таким високим, зразковим.. Там була потаємна кімнатка і різні цікаві. богушкацькі книжки, **Блаватська**, різні такі церковні книжки цікаві. Я зрозумів, що він ще й потайний філософ у цій радянській системі, що він любить **Штайнера**. Це мене дуже потішило, бо я побачив, що серед цих заскорузлих, так би мовити, орденосців є зовсім інше, глибше, життя, що це воно зараз якраз виходить. Тому я можу говорити і про таких духовних вчителів, як **Антоненко-Давидович**, у якого я набирився українського духу, про **Ірину Стефанівну Стешенко** (онучку **Старицького**) і про **Оксану Мешко**, яка була основною такою дисидент-

ПІШОВ ІЗ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКИЙ ДИСИДЕНТ І ЛІТОПИСЕЦЬ ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ ВАСИЛЬ ОВСІЄНКО

Не стало **Василя Васильовича Овсієнка**. 19 липня на 75-му році життя він завершив свій життєвий шлях. А трохи більше чотирьох років тому, з нагоди його 70-річчя, редакторка інформаційних програм «**Радіо Свобода**» **Ірина Штогрін** у своєму матеріалі «**Хранитель пам'яті. Про політв'язня і літописця дисидентства Василя Овсієнка**», зокрема, написала:

«**Василь Овсієнко** із тих людей, про яких кажуть: «місія виконана». Працюючи у **Харківській правозахисній групі**, **Овсієнко** став справжнім хранителем інформації про український дисидентський рух і про репресії, які чинив радянський режим проти **Української Гельсінської групи (УГГ)** й усіх, хто не писувався у «**намічену Комуністичною партією**» картину світу». Зрозуміло, що й про нього – теж. Бо, зокрема, зосереджуючи увагу на деяких віхах його життя, вона тоді зазначала:

«У 1967–1972 роках навчався на філологічному факультеті **Київського університету**. Навесні 1968 року виготовив декілька фотовідбитків трактату **Івана Дзюби** «**Інтернаціоналізм чи русифікація?**» Розповсюджував український самвидав у середовищі студентів. У 1972 році допомагав **Василеві Лісовому** та **Євгенові Пронюку** видати журнал «**Український вісник**» і «**Відкритий лист членам ЦК КПРС і ЦК КП України**». 5 березня 1973 року заарештований за звинуваченням у проведенні антирадянської агітації та пропаганди. Вирок: 4 роки позбавлення волі в таборах суворого режиму. У **мордовських таборах ЖХ-385/19** (Лісне **Теньгушовського району**) і **17-А** (**Озерне Зубово-Полянського району**) брав участь в акціях протесту.

20 серпня 1976 року на «профілактиці» в **Київському КГБ** відмовився від визнання вини. Звільнившись у березні 1977-го, жив під адміністративним наглядом у рідному селі і працював у колгоспі художником-оформлювачем.

8 лютого 1979 року засуджений до 3 років позбавлення волі «за спротив міліції». Його текст «**Замість востаннього слова**» став відомим на Заході. 26 серпня 1981 року засуджений за антирадянську агітацію й пропаганду. Відбував покарання у таборі особливого режиму **ВС-389/36** в селі **Кучино Чусовського району Пермської області** разом із **Василем Стусом** та іншими українськими політв'язнями. Брав участь в акціях протесту. Без клопотання помилуваній указом **ВР СРСР** від 12 серпня 1988 року.

Менше як за добу, літаком, спецконвоєм допроваджений у **Житомир** і звільнений 21 серпня 1988 року.

У листопаді 1989 року – учасник експедиції у **Пермські табори** з перепоховання **Василя Стуса**, **Олексі Тихого**, **Юрія Литвина**. З червня 1998 року – координатор програми **Харківської правозахисної групи**. Записав і опублікував найбільшу кількість інтерв'ю із політв'язнями, поповнює електронний архів **ХПГ** біографічними довідками політв'язнів. У 1996 році вийшла книжка **нарисів-спогадів** «**Світло людей**» – про **Василя Стуса**, **Оксану Мешко** та **Юрія Литвина** (друге видання, у двох книгах, 2005 рік)...

Зазначу, що за його запрошенням в урочище **Сандармох** разом з іншими відомими українськими правозахисниками і громадсько-політичними діячами їздив і представник **Кривого Рогу**: керівник нашої організації, народний депутат **України** першого скликання **Микола Коробко**, який пішов із життя 30 березня 2021-го року. У нашій незалежній добровільній газеті «**Промінь Просвіти**» ми неодноразово публікували матеріали **Миколи Коробки** після тих поїздок. А також – неодноразово цитували виступи **Василя Овсієнка** в різних ЗМІ. Наприклад, – з такого показового, як «**Василь Овсієнко: «Тепер в Україні фактично є влада росіян...»**» (зверніть увагу – це з «**Радіо Свобода**» ще від 31 липня 2010-го року – рівно **ТРИНАДЦЯТЬ РОКІВ ТОМУ!**...): «...Українці лишаються в ролі національної меншини. Хоч ми складаємо 80 відсотків населення, ми національна меншина... Преса значною мірою є російською, радіо і телебачення у більшості російське. Вже чітко видно, хто кому служить. Велика кількість журналістів вже змирилась із тим становищем, пишуть, говорять те, що дозволено. А що не дозволено – не говорять».

Підготував

Сергій ЗІНЧЕНКО

На світліні: Василь ОВСІЄНКО.

Фото – за посиланням: <https://espresso.tv/pomer-disident-ta-politvyazen-vasil-ovsienko>

Лесь Танюк: «ДУХОВНІСТЬ ЦЕ ВСЕ-ТАКИ ЖИТТЯ БЕЗ БРЕХНІ»

хист української мови, культури й високо цінували свободу художньої творчості. Потім, уже в зрілому віці, він стає засновником і головою **Всеукраїнського товариства «Меморіал» імені Василя Стуса**, був також народним депутатом **України 1–5-го скликань**, головою **Комітету з питань культури і духовності, головою Національної спілки театральних діячів України... І це перелічене – лише невелика дециця. А ще він є автором більше шестисот публікацій на теми мистецтва й літератури, політики й соціології. До того ж, саме він написав сценарій фільму «**Голод-33**» і став автором 12-ти телефільмів про репресованих діячів культури «**Розстріляне відродження**». Крім цього, із середини 50-х років він вів записи в своїх щоденниках (причому – трьома мовами: українською, російською і німецькою)... І сталося так, що мені (разом з іншими колегами-журналістами з нашого міста) вдалося з ним зустрітися й навіть задати ті запитання, на які дуже хотіла отримати від нього відповіді. Ця зустріч відбулася в **Кривому Розі** ще до початку російсько-української війни: більше десяти років тому. Як на мене, і те, що **Лесь Танюк** тоді розповідав, і те, що відповідав на наші запитання, є дуже важливим. Тому я й хочу цим поділитися з нашими читачами.**

Свою ту зустріч він розпочав такими словами: «Я приїхав сюди, бо це місто належить до моїх улюблених міст. Колись мене почесний громадянин **Кривого Рогу** **Геннадій Йосипович Удовенко** налаштував на це місто». Далі **Лесь Степанович** розповів і окремо про розуміння професії режисера, і про ставлення до молодих акторів та режисерів і про те, що замість 8-ми відсотків з бюджету на культуру виділяється лише 0.03 одного відсотка. Про акторів він, зокрема, говорив, що через таку ситуацію «...вони дуже піддаються на рекламу, на естрадні номери, щоб якось вижити...».

кою радянською. Ну, і коло людей, з якими я спілкувався, воно належало до такого, протестного, кола. Це все – мої вчителі. І – **Андрій Сахаров**, який був при началі першого «**Меморіалу**». Це вже потім став «**Меморіал**» **Василя Стуса** в Україні. А до того все-таки був **Сахаровський «Меморіал»**. Так що вчителі у мене гарні. А ще – батьки: мама була дворянкою, а батько був селянином. У мене дід був розстріляний на **Биківні** (**барон фон Кенігсфест**). Цікавий чоловік, бо його в 1937-му році, перед розстрілом, запитали: «**Правда ли, что Вы на заводе Михельсона выступали и говорили, что без фашизма Ленина и Сталина не было бы фашизма Гитлера и Муссолини?**». Він відповів: «**Да**» – І його розстріляли. Уявіть собі: в 1937-му у нас ще не знають як слід, хто такий **Гітлер** і ще не бачили ту війну, а він вже говорить про спорідненість фашизму **Леніна** і **Сталіна** з фашизмом **Гітлера** й **Муссоліні!**..

– **А що для Вас особисто означає духовність?**

– Це все-таки життя без брехні, життя проти тієї течії, яка зносить на якісь побутові манівці Це – не гонитва за шматком хліба, а – за повітрям **Божим**. Мені здається, що це закладено в нас генетично (природою). І якщо ти не несеш в собі душі своїх предків, якщо ти нічого про це не знаєш, то ти все-таки живеш не по-божому. Для мене духовність – все це нести, відновлювати всі ці скрижалі історичні. Через це – щоденники ці, де колосальна кількість текстів. І багато розкривається там: 15 тисяч прізвищ репресованих, і за кожним – своя історія. Одним словом, ось це все і є для мене духовність.

Олена МАКОВІЙ.

На світлинах: Лесь Танюк. Фото – за посиланням: <https://ridna.ua/wp-content/uploads/2017/07/tanuk-572x324.jpg>; Лесь Танюк під час однієї з презентацій своїх щоденників. Фото – за посиланням: <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2015/12-10-01#gal1-1>

Література і мова на тлі війни з рашистами

Століття XXI: витівки Мефістофеля (Посма-фреска)

Він ішов, як господар міста, господар доль,
«Розділай та ошукуй» - оце був його пароль.
Він не знав, чи хтось зможе його здивувать.
Купувати душі - його професія.
Він - майже легальний тать.
Мефістофель знущався з краси,
Не любив життя.
Аж раптом у місті сліпців
Зустрів він зряче дитя.

«Твій час на землі скінчився.
Йди геть, приблудо».
Ніхто так не розмовляв
з Лихварем потойбічним:
Ні янголи, ні люди.
Тільки один Дивак, осяяний
Істиною,

Казав давно щось подібне.
Але ж його вбила юрба.
І людство невпинно сліпне.
То вічна трагедія:
Пророки й мислителі
Юрбі не потрібні.

«Що, не почув? Ти тут зайвий» -
сказав малий.

І світ здивувався.

І світ прогнозує: «Болить!

Болить мені глупота

людська, болить ошуканство».

А Мефістофель сказав: «Терпіль! Ми у світі - новітнє панство:

Я і такі, як я, хазяї життя».

Аж тут на скрипці заграє оте дитя.

Мелодія чиста ударила, мов клинок,

У груди Гравця Нечесного.

Війна. Ніч. Смерті кривавий танок.

На свіжій могилі - вінок.

Юнак, що не встиг кохання зазнати, загинув від кулі ворога...

Ридають батьки...

За свободу Вкраїна

Платить так дорого...

Ракети... Кулі... Смерті танок.

«Пустить! Це мій синок!» -

Кричала мати пораненого воїна.

Хірург, що дві ночі не спав,

Молився: «Боже, дай нам сили й відваги...

Що ті почвари накоїли!

Всевишній, воздай усім по діянням їхнім»...

Ще одного героя несуть на щиті...

На кожному місті й селі -

Печать лиха...

Херсонщина... Тонуть люди, будинки, тварини.

Бабуся ката до грудей притулила:

«Якщо кінець - краще з ним загину»...

Аж тут на обрії човен...

«Ми за вами. Ми свої».

Від почутого і побаченого Онімлі романтики й солов'ї

Надовго... Не назавжди...

«Тримайсь, побратиме, ти житимеш. А ворожа навала - ні.

Ми сильні, ми їх здолаємо».

Голоси Нескорених.

«Ти думаєш, Мефістофелю,

Що світ був для тебе створений?

Помилуєшся! Він - для чистих. Для сіваців,
для хліборобів і зодчих.

Таку нечисть, як ти,

Лиш бездушні вітають охоче».

Мелодія скрипки на сонне місто упала,

І люди прокинулись...

І Правда вогнем засіяла.

«То все ненадовго! Я сильний! Я повернусь!»

Кричав Мефістофель.

А Час запросив весну

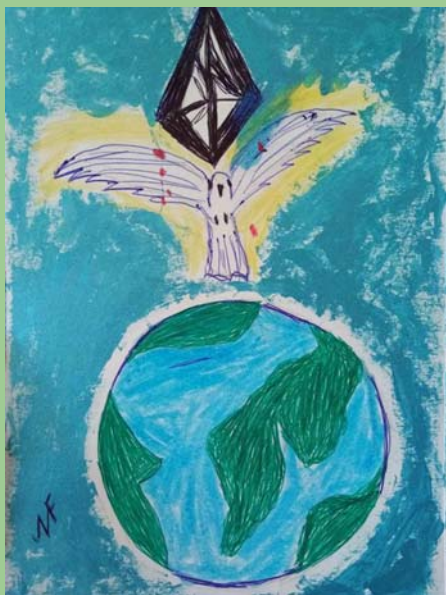
У світ людський. Незаплановано... Хай цвіте.

Поранений світ за руку хлоп'я веде...

Наталя ФЕДЬКО, українська письменниця з Дніпра,

30 липня 2023 року

Малюнок авторки «Захисники планети»,
березень 2022 року.

Набув чинності Закон України “Про засудження та заборону пропаганди Російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії”

Сьогодні, 27 липня, набув чинності Закон України “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії”, ухвалений Верховною Радою України 21 березня 2023 року. Закон забороняє пропаганду російської імперської політики, використання її символіки, створює умови для проведення досліджень та здійснення заходів з увічнення пам'яті про боротьбу проти російської імперської політики та встановлює відповідальність за порушення законодавства про заборону виготовлення, поширення та публічного використання символіки російської імперської політики.

Окрім цього, мають бути приведені у відповідність до стандартів державної мови назви усіх сіл, селищ та міст. До кінця року органи місцевої влади та місцевого самоврядування мають подати на розгляд Верховній Раді України пропозиції щодо перейменування тих населених пунктів, які не відповідають цим стандартам.

“Назви географічних об'єктів, які є чистими російськомовними покручами (наприклад, Северодонецьк, Арбузинка, Южноукраїнськ, Южне, Спокойствие, Надеждівка, Луч, Переводчикове та багато інших), повинні бути змінені. Окремим населеним пунктам, які мали чудові історичні назви, варто їх повернути Це, наприклад, Сіверський Донець, Гард, Гарбузинка чи Богопіль”, - зазначив Уповноважений із за-

хисту державної мови Тарас Кремінь.

“Очищення населених пунктів від символів радянщини та насильного зросійщення - ще один потужний інструмент зміцнення нашої державної єдності, територіальної цілісності України, її незалежності та національної безпеки”, - наголосив він.

Нагадаємо, відповідно до частини першої статті 41 мовного закону географічні назви, а також назви скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, проспектів, площ, майданів, набережних, мостів та інших об'єктів топоніміки населених пунктів мають бути виконані державною мовою. Тепер згідно із Законом України “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії” у місцевих рад є 6 місяців, щоб викоринити всі російські імперські наративи з назв географічних об'єктів.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 14.07.2021 № 1-р/2021 зазначив, що українська мова є невіддільним атрибутом Української держави поряд із Державним Прапором України, Державним Гербом України та Державним Гімном України, застосування української мови має відповідати стандартам державної мови. Порушення стандартів і порядку застосування української мови є неприпустимим.

Сайт «Уповноважений із захисту державної мови»,
27 липня 2023 року.

У ТЕЛЕЕФІРІ 19 ОБЛАСТЕЙ ПРОГРАМИ ВЕДУТЬСЯ 100% УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ — ПІВРІЧНИЙ МОНІТОРИНГ НАЦРАДИ

У телевізійному ефірі 19 областей програми ведуться 100% державною мовою. Ознак порушень вимог законодавства щодо забезпечення в телеефірі обов'язкової частки української мови Національна рада з питань телебачення і радіомовлення не виявила. Такими є результати моніторингу Національної ради за перше півріччя 2023 року, повідомляється на сайті медіарегулятора.

Так, Нацрада перевірила виконання мовної квоти з 1 січня до 30 червня 2023 року включно в ефірі 102 регіональних і місцевих телекомпаній. Загалом проаналізовано понад 10 тисяч годин телевізійного ефіру. Перевірялися ліцензіати та реєстранти з Києва та 22 областей України, окрім Херсонської і Луганської та Автономної Республіки Крим. Проведено 28 моніторингових регіональних телемовників, 76 - місцевих компаній, а також три моніторинги супутникових телеканалів, що мовлять під логотипами “Сонце”, “Суспільне Ужгород”, “Сварожичи”.

У першому півріччі 2023 року Національна рада фіксувала по Україні середній обсяг державної мови в телевізійному ефірі 99,9%. У 19 областях у часовому проміжку із 7:00 до 22:00 програми велися повністю державною мовою - 100%. Ще у трьох областях - Запорізькій, Харківській і Чернівецькій -

частка програм українською мовою становила 99% загального ефіру. Із 7:00 до 18:00 у всіх областях новини велися державною мовою обсягом 100%. В іншому часовому проміжку - з 18:00 до 22:00 - у Чернівецькій області 95% новин звучали українською. У решті областей цей показник так само був максимальний - 100%.

Нацрада нагадує, що з початку 2022 року і до набуття чинності Законом України “Про медіа” перевіряла в діяльності мовників виконання статті 10 Закону України “Про телебачення і радіомовлення”, після 31 березня - відстежувала дотримання статті 40 нового медійного закону.

До 1 січня 2024 року для телепрограм вимоги щодо частки державної мови такі самі, як і раніше. Супутникові й регіональні телевізійні мовники повинні забезпечувати щонайменше 75% передач українською мовою. Для місцевих мовників ця частка становить від 60%. Також не менш як 75% новин державною мовою мають вести мовники всіх категорій.

Катерина ДЬЯЧУК,
сайт «Інститут масової інформації»,
27 липня 2023 року

<https://imi.org.ua/news/u-teleefiri-19-oblastej-programy-vedutsya-100-ukrayinskoyu-movoyu-pivrichnyj-monitoring-natsradi-i54339>